

Zelfregulering Nederlandse taal primair onderwijs

Wat is zelfregulering bij taal in het po?

Een leeractiviteit is gericht op zelfregulering als er aandacht is voor het opstellen van doelen, het maken van een planning en reflectie op het proces en het eigen handelen. Zelfregulering houdt immers in, dat de leerling zelfstandig leert handelen in de context van een bepaalde situatie, vanuit eigen doelen, motivatie en rekening houdend met de eigen capaciteiten.

Overzichtsstudies laten zien dat interventies die effectief bijdragen aan het zelfsturend leren van leerlingen in de klas worden gekenmerkt door het bewust maken en aanleren van cognitieve, metacognitieve en motivationele strategieën in relatie tot de leerinhoud (Dignath & Büttner, 2008). Hierdoor leren leerlingen hoe strategieën worden toegepast, onder welke omstandigheden deze strategieën het meest doelmatig zijn en welke voordelen dit oplevert. Tevens is het van belang dat leraren hun onderwijs afstemmen op verschillen tussen leerlingen (Boekaerts & Cascallar, 2006). Bij het nastreven van zelfregulerend handelen bij het leren van taal moet de aandacht daarom uitgaan naar het bewust laten verwerven en toepassen van de zelfregulerende vaardigheden.

Zelfregulerend leren is wat anders dan de door de leraar opgedragen taken netjes uitvoeren. Het beeld dat leraren, en in het verlengde daarvan hun leerlingen, hebben van taalonderwijs staat soms wat haaks op zelfregulering. De nadruk op het produceren van goede antwoorden en het hechten aan vaste procedures leiden dan juist tot het beperken van de zelfregulering. Hooguit mogen leerlingen bepaalde oefenmomenten zelf plannen en/of mogen zij kiezen of ze aan de instructie willen meedoen. Zelfregulerend leren vraagt wel een actieve rol van de leraar, maar dan vooral gericht op het uitdagen van leerlingen om eigen keuzes te maken en die te monitoren. Het gaat dan niet om voorschrijven, maar om feedback geven en uitdagen.

Vragen stellen en vragen terugspelen en zo vertrouwen in de leerlingen uitstralen zijn essentiële condities. Ook het goede voorbeeld geven, bijvoorbeeld door regelmatig even hardop te denken en mogelijkheden af te wegen, helpt de leerlingen zelf steeds meer de eigen regie te voeren.

Bronnen:

Boekaerts, M., Cascallar, E. (2006). How far have we moved toward integration of theory and practice in self-regulation? *Educational Psychology Review*, 18, 199-210. doi: 10.1007/s10648-006-9013-4
Dignath, C., & Büttner, G. (2008). Components of fostering self-regulated learning among students: A meta-analysis on intervention studies at primary and secondary school level. *Metacognition & Learning*, 3, 231-264. doi: 10.1007/s11409-008-9029-x

Doorkijkjes naar lesmomenten waarin zelfregulering bij aspecten van het schoolvak Nederlandse taal aan de orde is. Deze doorkijkjes zijn overgenomen van de voorbeelden bij kritisch denken. Beide vaardigheden kunnen in samenhang worden geoefend door leerlingen.

Leerjaren 1 en 2

Klanken herkennen in de school

Twee leerlingen gaan gewapend met een telefoontoestel (zonder Simkaart, maar met een SD-kaart) op zoek naar ten minste tien dingen in de school waarvan de naam begint met de klank [p]. Als ze het er samen over eens zijn dat wat ze zien inderdaad begint met [p], dan maken ze daarvan een foto. Onderweg benoemen ze allerlei voorwerpen en 'proeven' de beginklank. Ze luisteren naar elkaar en corrigeren de ander als ze denken dat die het niet goed gehoord heeft. Bij de 'bieb' van school ontstaat er wat discussie: [b] en [p] hoor je allebei, maar welke hoor je nu vooraan? Hoe weet je dat nu zeker?

Trefwoorden Nederlandse taal:

klanken; klankpositie; fonologische vaardigheden; spelling; overleggen; foto's maken als bewijs

Trefwoorden zelfregulering:

verbanden herkennen; structuur herkennen en (her)ordenen; oriëntatie en planning; zelfmonitoring

Toelichting zelfregulering:

In deze opdracht is het doel helder: de leerlingen weten waarom het gaat. Ze hebben samen echter de regie over de uitvoering. Ze moeten het verband tussen beeld en klank herkennen, de structuur (klankpositie) herkennen en gebruiken, en de bekende omgeving met heel andere ogen bekijken en bovendien beluisteren.

Daarnaast is er een beperkte ruimte en beperkte tijd om ten minste die tien plekken met een [p] te vinden. Dat vraagt keuzes, onderlinge afstemming en doelgerichtheid.

Leerjaren 3 en 4

Lezen om te weten

In het kader van het thema waaraan de groep werkt zijn er ook (extra) informatieve boeken via de bibliotheek verzameld. Leerlingen die een subthema hebben gekozen kunnen die gebruiken om informatie te verzamelen. Hoe vind je in zo'n stapel boeken de dingen die je zoekt? Om daarachter te komen mogen eerst enkele tweetallen het uitproberen. Ze moeten goed overleggen en dan hun ideeën uitproberen en vergelijken wat elke aanpak oplevert.

Later die middag vertellen en demonstreren zij kort hoe dat ging aan de rest van de groep. Samen bespreken ze de verschillende aanpakken. Zij concluderen dat je vooraf goed moet weten wat je zoekt als iets specifiek wilt vinden. Anderen wisten dat vooraf helemaal nog niet en gebruikten de boeken juist om op ideeën te komen, omdat ze niet wisten waarover ze nog niets wisten. Waaraan zie je dan dat een boek de moeite van het lezen en bekijken waard is?

Zo komen enkele criteria aan het licht, zoals:

- a. Bij welk onderwerp hoort mijn vraag en waar vind ik dat onderwerp?
- b. Let op de titel: vertelt die feiten of probeert die te verleiden?
- c. Staan er vooral plaatjes of vooral tekst in?
- d. Staat er in de tekst vooral informatie of is het een verhaaltje?
- e. Is er een indeling in hoofdstukken of is er een lijst met onderwerpen achterin?

Trefwoorden Nederlandse taal:

selectief lezen/kijken; hoofd- en bijzaken; onderscheid (durven) maken; nieuwsgierigheid; criteria ontwikkelen/hanteren; informatie verzamelen

Trefwoorden zelfregulering:

analyseren; oriënteren; structureren; evalueren

Toelichting zelfregulering:

Kenmerkend voor deze situatie is dat wel het te bereiken resultaat bekend is, maar niet de weg daarheen. Doordat zij hun subthema zelf hebben gekozen en er bij die boeken ook genoeg te kiezen is, zijn de leerlingen gemotiveerd om zich in te zetten, hun voorkennis te gebruiken en te leren van de aanpak die zij hebben gekozen. Er is zo ruimte binnen kaders.

Leerjaren 5 en 6

Meningen vergelijken

Tijdens het thema 'dat hoort bij mij' komt aan de orde wat het lievelingseten van de leerlingen is. Nadat iedereen 's morgens het eigen gerecht heeft genoemd mogen drie leerlingen die nogal verschillende voorkeuren hebben 's middags uitleggen wat er zo bijzonder is aan hun favoriete gerecht. Ze mogen die presentatie samen met een maatje voorbereiden en het dan (alleen) aan de groep vertellen. De bedoeling is dat ze het zo vertellen dat andere leerlingen nieuwsgierig worden of van mening veranderen.

Tijdens de presentaties moeten de anderen kritisch luisteren of er steekhoudende argumenten worden genoemd, of aannemelijk wordt gemaakt wat zo'n gerecht zo bijzonder maakt en dat vergelijken met hun eigen argumenten voor de 's morgens door henzelf genoemde favoriet. Na afloop bespreken ze die bevindingen eerst in een tafelgroepje. Daarna vertelt elk groepje wat zij hebben opgemerkt. De leraar stimuleert de helderheid en de onderbouwing van wat elke groep inbrengt, door vragen te stellen of vragen uit te lokken.

Trefwoorden Nederlandse taal:

aanprijzen/overtuigen; verwoorden; verschillen benoemen; overleggen; voorbereiden; presenteren; duidelijk zijn

Trefwoorden zelfregulering:

analyseren; structuur aanbrengen; oriënteren; plannen; evalueren

Toelichting zelfregulering:

De leerlingen hebben een duidelijk doel voor ogen, maar moeten de manier om dat te bereiken zelf kiezen. Naast hun affectieve betrokkenheid bij het gerecht is ook hun kennis van de ingrediënten en de bereidingswijze van belang. Bovendien moeten ze bij het verwoorden en vormgeven goed in de gaten houden of zij nog wel denken vanuit hun publiek. Het gaat om het inzichtelijk maken van overeenkomsten en verschillen en dat met een simpele structuur. Dat vraagt een gedegen oriëntatie en planning.

Leerjaren 7 en 8

Feit of mening?

Elke week mogen ca. vijf leerlingen nieuwsberichten inbrengen. Dat kan uit de krant, maar ook van journaals, blogs, vlogs of andere *social media*. Wie aan de beurt is moet de keuze wel even afstemmen met de andere vier, zodat er geen dubbelingen komen.

De presentatie begint met een korte uitleg waarom zij dit bericht hebben gekozen. Vooraf moeten ze ook een kijk-, luister- of leesvraag bij het bericht geven. Vandaag gaan toevallig (?) bijna alle berichten over verkiezingen of politieke partijen. Uit de toelichtingen blijkt dat deze leerlingen vooral getriggerd zijn door standpunten en plannen van politici of door de reacties daarop. Vanwege het gemeenschappelijke thema stelt de leraar voor eerst alle berichten te presenteren en pas daarna daarop te reageren. Dat is aanleiding tot een extra vraag: wat zijn verschillen en overeenkomsten tussen deze berichten?

In de nabespreking komt heel vaak het woordje 'vind(t)' voor: hij vindt, ik vind... Als de leraar dit signaleert, herkennen de leerlingen dat wel. Sommigen zeggen dat dit logisch is: dat vinden we toch? De leraar brengt daarop de vraag in: vind je dat omdat je dat graag wilt, of omdat het waar is, omdat het feiten zijn? Dat bespreken ze in tafelgroepjes en blijkt lastig te zijn. Kan je iets vinden dat niet waar is? Ze komen er niet zo gauw uit en daarom stelt de leraar voor om de berichten nog eens een voor een langs te gaan, maar dan met die bril op: gaat het hier over iemands mening of visie, of gaat het over feiten?

Trefwoorden Nederlandse taal:

nieuwsberichten; lezen/kijken/luisteren; samenwerken; gesprek voeren; uitwisselen

Trefwoorden zelfregulering:

oriënteren, analyseren; overeenkomsten en verschillen herkennen; evalueren

Toelichting zelfregulering:

Dit aspect geldt met name voor degene die een nieuwsbericht presenteren. Het is wel een wekelijks terugkerend onderdeel, maar juist daardoor zijn de verwachtingen steeds hoger gespannen. Je moet een weloverwogen keuze hebben gemaakt, het juiste fragment hebben gekozen en een zinvolle vraag daarover geformuleerd hebben. Ook de afstemming met de andere presentatoren vraagt soms wat extra inspanning als er meer hetzelfde fragment willen gebruiken. Deze voorbereiding, die vanwege de actualiteit in vrij korte tijd moet worden uitgevoerd, vraagt zeker zelfregulerende vaardigheden. De leraar bemoeit zich hier niet anders mee dan door 's morgens te vragen: is het gelukt?

